

УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ УЧНІВ У ПОЗАУРОЧНОМУ ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У період модернізації вітчизняної освіти відбувається реформування системи управління освітою. Цей процес потребує постійного вдосконалення фахової майстерності педагогічних кадрів. Сучасному вчителю необхідно бути висококваліфікованою людиною, яка здатна до безперервного навчання, навчання на засадах партнерства, мати якості лідера, прагнення до постійного самовдосконалення та професійного зростання. Основною формою розвитку й професійного самовдосконалення педагога стають педагогічні інновації, знайомство з якими відбувається в межах післядипломної педагогічної освіти в курсовий та міжкурсний період. На педагогічні інновації, як вважають учені Академії педагогічних наук України (І. Бех, Л. Даниленко, І. Зязюн, В. Кремінь, В. Мадзігон), покладена місія конструювання стратегії освіти. Педагогічні інновації, як результат (продукт) процесу створення нового, що оновлює педагогічну теорію і практику та оптимізує досягнення поставленої перед суспільством освітньої мети, втілюють у навчально-виховний процес концепції, теорії, моделі, методики, технології. До педагогічних інновацій можна віднести проектну технологію, до якої останнім часом привертається велика увага багатьох дослідників та вчителів-практиків. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що проектна технологія має достатній історичний шлях розвитку, теоретичного обґрунтування (дослідження В. Безрукова, М. Бершадського, В. Беспалько, Дж. Джонса, Д. Дьюї, У. Кіпатрика, Н. Матяш, В. Монахова, Е. Полата, С. Шацького та ін.) і практичний досвід використання методу вчителями в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Велика перерва у використанні цього досвіду за період радянських часів призвела до того, що в сучасній педагогічній практиці він сприймається як інноваційна педагогічна технологія. Політичні, економічні, культурні зміни в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. призвели до потреби впровадження технологій навчання, які покликані розвивати особистість, яка б була спроможна компетентно розв'язувати будь-які проблеми сучасного життя, до таких потреб належать і проектна технологія. Визначаючи достатню теоретичну розробленість використання проектної технології в навчальній діяльності, треба відзначити, що проблема використання проектної технології в позаурочній діяльності школи недостатньо розроблена. Сьогодні достатньо актуальною стає проблема не тільки організації проектної роботи з учнями, а й управління та педагогічного керівництва проектною діяльністю дітей загальноосвітньої школи, яка відбувається в сучасному виховному середовищі.

Мета статті – розглянути проблеми управління проектною діяльністю учнів у позаурочному виховному середовищі загальноосвітньої школи, особливості ролі вчителя в цьому процесі та розвитку особистісних якостей учнів, які беруть участь у створенні виховних проектів.

Сучасному вихованню повною мірою має бути властива випереджальна роль у відродженні національної культури, припиненні соціальні деградації, стимулюванні пробудження таких моральних якостей, як сумлінність, людяність, почуття власної гідності, творча ініціатива тощо. Сучасне виховання повинно стати

засобом самоорганізації, особистої відповідальності дітей та молоді; гарантом громадянського миру й злагоди в суспільстві. Такі дослідники, як І.Д. Бех, В.О. Білоусова, М.Ю. Красовицький, Г.Ю. Ксензова, Н. Селіванова, Г.К. Селевко, В.А. Гольдберг, Р.М. Рогова, Н.Е. Щуркова та інші, зазначають, що сьогодні гостро відчувається потреба у визначенні й виправленні основних суперечностей в освіті в межах виховної роботи засобами спрямування діяльності класних керівників, педагогів-організаторів, заступників директорів з виховної роботи на вирішення потреб сьогодення, запровадження дієвих інноваційних технологій, оновлення форм і методів виховної роботи. Тому використання інноваційної діяльності в системі позаурочної роботи дасть змогу вчителю активно впроваджувати в практику такі відомі технології, форми й методи, що зацікавлять учнів новими видами діяльності, допоможуть досягти нових рівнів вихованості, урізноманітнити дозвілля.

На систему післядипломної освіти покладається завдання підготовки вчителів до організації позаурочної виховної роботи, оволодіння педагогами основами управління виховною позаурочною діяльністю. Набирає сили тенденція гармонійного поєднання інтересів учасників виховного процесу: вихованця, який прагне до вільного саморозвитку та збереження своєї індивідуальності; суспільства, зусилля якого спрямовуються на моральний саморозвиток особистості; держави, зацікавленої в тому, щоб діти зростали громадянами-патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі. Запитом суспільства, на думку І.Д. Беха, О.І. Савченко та інших, є підготовка такого фахівця, який би стояв не над дитиною, а діяв разом з нею, зміг організувати спілкування з дітьми у вигляді діалогу, дискусії, групової роботи тощо, володів би різними засобами підтримки уваги та працездатності учнів, був спроможний самостійно моделювати, конструювати нові (інноваційні) прийоми, методи, технології навчання й виховання, створював освітні проекти, які мають відповідати потребам учня, бути ефективним, педагогічно виправданим і компетентним у багатьох сферах. Так, учні старшої школи, поглиблюючи свої знання в галузі “технологія”, зможуть вивчати закономірності проектної діяльності, її принципи, форми та методи, проектувати предмети праці, аналізувати й оптимізувати функції та властивості об’єктів проектної діяльності тощо. Аналіз багатьох джерел, в яких подаються вимоги щодо організації проектної діяльності, показує, що керівник проектної учнівської діяльності повинен бути знайомим з особливостями його педагогічного керівництва. Організатору позаурочних проектів необхідно пам’ятати про основні принципи проектної діяльності: добровільність вибору виду діяльності кожним школярем; врахування інтересів та психологічних особливостей певної вікової групи учнів; посиленість роботи, доведення її до логічного кінця; формування основ культури праці, якісне виготовлення та естетичне оформлення об’єктів; корисна значущість виконаних проектів; дотримання правил безпеки праці тощо.

Останнім часом у зв’язку зі становленням гуманістичної парадигми освіти метод проектів переживає друге народження як ефективне доповнення до інших педагогічних технологій, що сприяють становленню особистості учня як суб’єкта доцільності, доповнюють соціальні відносини та значно урізноманітнюють виховний процес закладу освіти.

Сьогодні є очевидним те, що реалізувати принципи особистісно орієнтованого виховання при традиційних підходах неможливо. Для включення кожно-

го учня в активний пізнавальний та пошуковий процес повинно бути створено адекватне навчально-виховне середовище, яке забезпечувало б можливість вільного доступу до різних джерел інформації, спілкування з однолітками, сумісна праця під час вирішення різних життєвих і важливих проблем. Найбільш перспективним у цьому плані є метод проектів.

Для того, щоб зацікавити дітей у проектній позаурочній діяльності, керівнику проектів необхідно знати таке: найважливішою умовою участі дітей у виконанні проекту є їх зацікавленість та високий ступінь інтересу; значну, майже вирішальну роль відіграє тематика самого проекту, яку повинні обирати самі діти; свою роль у проектній діяльності учні вирішують самостійно, без наполягання вчителя; кожен учасник проекту повинен чітко знати значущість, корисність і доцільність виконаної роботи; розподіл дітей на проектні групи та планове виконання завдань повинно проходити на добровільних засадах, без стороннього натиску дорослих тощо.

За виконання цих умов, проектну позаурочну діяльність проводить керівник учнівського проекту, користуючись технологією та дотримуючись правил і етапів виконання проектних робіт.

Для організації позаурочної проектної такої діяльності керівник проектної учнівської роботи повинен мати такі знання та вміння, що нами наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Вміння й знання, що необхідні керівнику проектної позаурочної діяльності

Вміння	Знання
Формувати проектні групи в позаурочний час для виконання проектів	Основні вимоги щодо організації проектної позаурочної діяльності
Навчати дітей поетапно визначати тему, мету та завдання проекту	Форми й методи навчання школярів проектної технології, які опрацьовуються та засвоюються на практиці
Керувати діяльністю дітей у ході планування та виконання проекту	Методику організації роботи та поетапного здійснення позаурочних проектів
Організовувати презентацію та захист проектів, оцінювати учнівські проекти, обґрунтовувати зауваження; надавати практичні поради та рекомендації протягом виконання робіт тощо	Вимоги щодо оформлення результатів діяльності та презентації та захисту позаурочних проектів; критерії оцінювання учнівських робіт тощо

У ході організації проектної позаурочної діяльності вчитель приділяє особливу увагу розвитку творчої особистості кожного учня. Як підкреслюється в багатьох педагогічних джерелах, що спрямовані на розгляд вимог щодо організації виховного процесу в закладах освіти, серед яких є праці І. Бега, В. Демченко, Н. Дьяченко, Н. Щуркової та інших, на сучасному етапі розвитку педагогіки одним із важливих питань залишається особистісний підхід до виховання кожного учня. Тому ми вважаємо за необхідне розглянути проблему розвитку індивідуальних творчих здібностей кожного учасника проектної діяльності й вирішити питання, пов'язані з організацією особистісно орієнтованого виховання в умовах організації життєдіяльності сучасного шкільного колективу. Розглянемо більш детально вміння й навички, яких набувають учні у процесі виконання позаурочних проектів (табл. 2).

Аналіз поданої таблиці дає змогу зробити висновок про переваги проектної діяльності школярів та набуття нових знань, вмінь і навичок, які необхідні

кожному учневі, як у ході навчання, так і в процесі змістовного проведення дозвілля в позаурочний час, що є вимогою сьогодення та потребою сучасності.

Таблиця 2

Вміння й навички, яких набувають учні в ході практичної проектної діяльності (модифікована таблиця за Е. Полат)

Вміння та навички учнів	Як вони розвиваються в процесі проектної діяльності
Працювати із джерелами інформації	<ul style="list-style-type: none"> - вміння відокремлювати головне; - вміння аналізувати інформацію; - вміння робити тези та висувати гіпотезу; - вміння обробляти інформацію; - вміння робити висновки; - вміння порівнювати, зіставляти; - навички складати каталоги, списки; - навички застосовувати необхідну інформацію
Збирати необхідну інформацію	<ul style="list-style-type: none"> - вміння самостійно орієнтуватися в науковій, навчально-методичній, додатковій літературі, здобувати необхідну інформацію; - вміння проводити самостійно опитування, соціологічні дослідження, інтерв'ювання, тестування, анкетування
Обробляти зібрану інформацію	<ul style="list-style-type: none"> - вміння обробляти зібрану інформацію, робити узагальнення й висновки; - навички застосовувати зібрану інформацію при будівництві графіків, схем, таблиць, діаграм, гістограм тощо; - навички оформлювати висновки; - навички комунікації та розвиток мислення, у тому числі технологічне, розвиток мовлення
Оформлювати результати роботи	<ul style="list-style-type: none"> - вміння подавати результати діяльності в яскравій формі; - навички акторських сценічних здібностей; - навички рекламування продукту, ораторської майстерності; - вміння висвітлювати сутність проекту
Презентувати результати роботи	<ul style="list-style-type: none"> - вміння подавати результати діяльності в яскравій формі; - навички акторських сценічних здібностей; - навички рекламування продукту, ораторської майстерності; - вміння висвітлювати сутність проекту
Захист основних ідей проекту	<ul style="list-style-type: none"> - вміння захищати власні ідеї, підтверджувати гіпотези та добирати переконливі, обґрунтовані аргументи, відстоювати власну думку; - навички ораторської, лекторської майстерності

Розглядаючи питання основних завдань сучасного вчителя, який організує виховну роботу в школі, ми доходимо висновку, що головним акцентом стає створення виховного середовища, що включає в себе не тільки середовище, а й духовний простір учня та педагога, простір культури, який впливає на розвиток особистості. У ньому має бути представлений весь універсал культурних цінностей культури й культурних норм життя. Це простір соціальних, культурних, життєвих виборів особистостей, яка самореалізується в різних виховних середовищах (академічне, клубне, середовище творчих майстерень). Вчителю треба звернути особливу увагу на реальну, доцільну насиченість навчального року якісними, цікавими, дієвими заходами, спрямованими на задоволення інтересів та потреб учнів, розширення їх особистісних можливостей, розвиток талантів,

індивідуальних творчих здібностей і, як наслідок, підбір дієвих форм та методів навчання активу учнівського самоврядування, пошук нових форм організації шкільного й класного учнівського самоврядування, яке б дало змогу розвивати лідерські індивідуальні здібності, основи управлінської роботи, розвиток дитячої творчості. Проектна технологія доповнює й урізноманітнює виховний процес, дає змогу сформулювати спеціальні інноваційні вміння, які необхідні сучасному вчителю в умовах оновлення організації виховного процесу сучасної школи. До таких умінь ми відносимо: вміння, пов'язані з розвитком інтересу; вміння, що розвиваються в різних видах діяльності; вміння вибирати вид діяльності, що дає користь особистості; вміння підготуватися до практичних дій, здійснювати діяльність на практиці, досліджувати умови практичної діяльності, встановлювати особисте ставлення до практичної діяльності та суспільно корисну цінність від практичної проектно-діяльності, оцінювати рівень зростання особистісних якостей від практичної діяльності для розвитку особистості тощо.

Висновки. Таким чином, проектна технологія допомагає не тільки змінити процес виховання в закладах освіти, а й розширити подальшу самоосвітню діяльність учителя, спрямовану на керівництво проектною діяльністю учнів. Крім того, вона дає змогу забезпечити планомірну підготовку вчителів у межах післядипломної освіти до організації позаурочної проектно-діяльності, а також оволодіти сучасному вчителю проектно-технологічними знаннями, вміннями, навичками, які мають суспільне та особистісне значення; розвинути пізнавальні творчі здібності, технологічні вміння та навички; набути власного технологічного досвіду. Застосування проектно-технології сприяє вихованню комунікативних форм спілкування, цілеспрямованості, наполегливості, вимогливості, самостійності та педагогічній культурі. Подальшого розгляду потребують питання особливостей позаурочної проектно-діяльності й умов підготовки вчителів до керівництва проектною діяльністю.

Література

1. Безруков В.С. Словарь нового педагогического мышления / В.С. Безруков. – Екатеринбург : Альтернативная педагогика, 1996. – 94 с.
2. Бершадский М.Е. Дидактические и психологические основания образовательной технологий / М.Е. Бершадский. – М. : Пед. поиск, 2003. – 256 с.
3. Бех І.Д. Особистісне – зорієнтоване виховання : навч.-метод. посібник / І.Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
4. Гитман Е. Проект в образовательной области “Технология” / Е. Гитман, Н. Гитман // Школьные технологии. – 2002. – № 6. – С. 36–137.
5. Даниленко Л.І. Теоретичні аспекти освітньої інноватики : зб. наук. праць / Л.І. Даниленко ; [ред. кол.: Л.І. Даниленко (гол. ред.) та ін.]. – К. : Логос, 2001. – Вип. 5. – С. 3–11.
6. Коберник О.М. Проектування навчально-виховного процесу в школі / О.М. Коберник. – К. : Хрещатик, 1995. – 218 с.
7. Кондратова Л.Г. Організація проектно-діяльності учнів в позаурочний час / Л.Г. Кондратова. – Х. : Основа, 2009. – С. 124.
8. Матяш Н.В. Психология проектной деятельности школьников в условиях технологического образования / Н.В. Матяш ; [под ред. В.В. Рубцова]. – Мозырь : Белый ветер, 2000. – 286 с.
9. Олійник В. Система педагогічної освіти та педагогічні інновації / В. Олійник // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2001. – № 4. – С. 61–69.
10. Савченко О.Я. Шкільна освіта як замовник підготовки майбутнього вчителя / О.Я. Савченко. – К. : Рідна школа, 2007. – № 5. – С. 5–8.
11. Чечель І. Метод проектів: суб'єктивна і об'єктивна оцінка результатів / І. Чечель // Директор школи. – 1998. – № 4. – С. 3–10.